Aan:
de voorzitter en leden van
provinciale staten van Drenthe

Assen, 29 juni 2005
Ons kenmerk 26/5.5/2005006090
Behandeld door mevrouw J.Y.M. Habets (0592) 36 59 24
Onderwerp: Jaarverslag 2004 Noordelijk Archeologisch Depot (NAD) te Nuis; verslag project Nuis in de benen 2002-2005 aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)

Geachte voorzitter/leden,

Hierbij ontvangt u van ons ter informatie twee documenten met betrekking tot het NAD te Nuis, zoals door ons college onlangs vastgesteld, te weten:
- het jaarverslag van NAD Nuis 2004;
- het verslag (inhoudelijk en financieel) van het project Nuis in de benen, bedoeld als afrekening van de rijkssubsidie in de kosten van dit project.

Het depot te Nuis fungeert als centrale archeologische opslagplaats van de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe. Het werd als zodanig in 2003 door het Rijk erkend. Het accounthouderschap van deze instelling is door de provincies Groningen en Fryslân in handen gelegd van de provincie Drenthe, eigenaar en beheerder van het depot.
Voor meer informatie over het project Nuis in de benen verwijzen wij u hier kortheidshalve naar het verslag bij de brief daarover aan het Ministerie van OCW, zoals hierbij gevoegd.
Dit (tussentijds) verslag van het project Nuis in de benen 2002-2005 (waarin doelstellingen en plannen zijn opgenomen) beschouwen wij als vertrekpunt voor de voortzetting en afronding van dit project in de komende jaren (2005 tot 2008).

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n):
gm/coll.

ET200605

Noordelijk Archeologisch Depot NUIS

Jaarverslag 2004

Inleiding
Organisatie
Gebouwen
Personeel
Depotbeheer
Boedelscheiding
Retro-invoer
Inkomend en uitgaand verkeer
Bezoek & dienstverlening
Bibliotheek & vergelijkingscollectie
Andere contacten
Samenvatting
Gebruikte afkortingen
Literatuur

Inleiding

Dit jaarverslag van het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD) is inmiddels het vierde op rij. In 2001 werd een projectvoorstel, *Nuis in de benen,* geformuleerd. Na honorering, door het Rijk en de drie noordelijke provincies, ging het in 2002 van start. Belangrijke aspecten vormden de aanstelling van een archeoloog-beheerder, de digitalisering van het gegevensbestand en het opzetten van een publieke functie. In 2004 draaide het project op volle toeren. Medio 2005 begint het aan een 2e fase, hetgeen onder meer betekent dat het volgende verslag wordt opgezet aan de hand van nieuw geformuleerde doelstellingen.

Een jaarverslag wordt niet zozeer geschreven als een "leuk voor later", maar om de feitelijke ontwikkelingen en de financiën op een rijtje te zetten. Het verslag legt daarmee verantwoording af aan de direct betrokkenen, de provincies, maar verschaft meteen ook informatie aan de geïnteresseerde buitenwereld, de klanten. Voor hen is het kleurige kaftje bedoeld.

Organisatie

Het NAD, gelegen in Nuis (gemeente Marum, Gr.), vormt sinds 1997 de archeologische opslag van de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen. Het formele eigendom van het depot berust bij Drenthe. De huismeester en de archeoloog-beheerder zijn in dienst van deze provincie, bij de productgroep Cultuur, Welzijn & Zorg (CW).

Het dagelijks bestuur van het NAD wordt gevormd door de drie noordelijke provinciaal-archeologen, te weten G.J. de Langen (Fryslân), H.A. Groenendijk (Groningen) en W.A.B. van der Sanden (werkzaam bij de koepelorganisatie Drents Plateau), de accounthouder van de provincie Drenthe, mevrouw E. den Engelsman, en tenslotte de archeoloog-beheerder, E. Taayke. Het bestuur kwam in 2004 zes keer bij elkaar.

Ten behoeve van de drie provincies worden beleidsvoornemens en resultaten vastgelegd in een werkplan en een jaarverslag, begeleid door resp. een begroting en een financieel overzicht. Voorjaar 2004 is, halverwege de projectperiode, een evaluatienota geschreven. Na goedkeuring in het Noordelijk Overleg Cultuur zijn de jaarstukken en deze nota formeel vastgesteld door het College van Gedeputeerde Staten van Drenthe. Eind 2004 is een begin gemaakt met een nota over de toekomstverwachtingen (ca. 2005-2010).

Gebouwen

Het depot bestaat uit twee loodsen, met een bruto oppervlak van 1000 m² elk. In de eerste loods is een kantoorgedeelte ingebouwd. In het verleden huurden de drie provinciale musea (te Assen, Groningen en Leeuwarden) en het Groninger Instituut voor Archeologie (GIA, R.U. Groningen) ieder een deel van de ruimte. Inmiddels wordt het depot voornamelijk bekostigd uit vaste bijdragen van de drie provincies.

In vorige jaarverslagen is aan de orde gekomen dat in Nuis nogal veel niet-archeologische museale goederen (kisten, vitrines, meubels, semi-kunstwerken, boeken) liggen opgeslagen en dat deze een belemmering vormen voor het reguliere depotwerk. Het probleem is nog niet uit de wereld geholpen, maar er is sprake van positieve ontwikkelingen. Het Groninger Museum heeft ruimte vrijgemaakt voor nieuwe archeologische opslag. Bovendien denkt dit museum in de loop van 2005 een eigen depot, in Hoogkerk, te kunnen betrekken. Het Fries Museum heeft in 2004 delen van de niet-archeologische opslag terugverhuisd naar Leeuwarden. Het Drents Museum heeft bouwplannen voor een depot in Assen.

Dit jaar is geen onderhoud aan de gebouwen zelf gepleegd. Plannen daarvoor zijn vanwege het faillissement van de beoogde aannemer doorgeschoven naar 2005. Een pijnlijke verrassing was de vroegtijdige vernieuwing van de klimaatinstallatie in de hout & been-ruimte. Het opgeslagen eikenhout stoot blijkbaar zoveel looizuur-gas uit dat de koperen (!) leidingen doorgeroest raakten.

Personeel

Gedurende het gehele verslagjaar bestond het team uit huismeester C. Klomp, de archeoloog-beheerder en vier parttime data-invoerders, te weten T.B. Volkers, M. Rooke, D. de Roller-Baykal en A. Stoker. De huismeester is in vaste dienst bij de provincie Drenthe, de beheerder heeft een tijdelijk contract bij de provincie en voor de invoerders fungeert de Victor de Stuersstichting (Monumentenzorg, Zeist) als werkgever.

De huismeester verzorgt de gebouwen en het terrein en begeleidt het inkomende en uitgaande verkeer. Hij gaat overigens begin 2005 met pensioen en wordt niet opgevolgd. Twee belangrijke taken, het schoonhouden van de gebouwen en de groenvoorziening, worden uitbesteed.

De beheerder is de spil van het depotbeheer en van het project *Nuis in de benen.* Hij verdeelde zijn tijd voornamelijk over begeleiding van de data-invoerders (incl. controle), beleidszaken, het ontvangen van bezoekers, het verzorgen van informatie, het afhandelen van bruiklenen en het inschrijven van nieuw overgedragen materiaal. Inhoudelijk werk (bijv. nieuwe invoer, of het opzetten van een vergelijkingscollectie) raakte verder op de achtergrond.

In de zomer is op verzoek van de provincie Drenthe een rapport opgesteld door Achmea-Arbo over de werkomstandigheden. Hierin is een aantal aanbevelingen opgenomen. Effectuering zal de komende tijd (gefaseerd) z'n beslag krijgen.

Het depot verzorgde voor het eerst een bescheiden onderwijstaak. In juni liep B. Koster (NOC Terra Frederiksoord) stage om inzicht te krijgen in de diverse depotwerkzaamheden. De beheerder begeleidde voorts archeologiestudente T. Krol van de R.U. Groningen. Zij gebruikte Nuis als standplaats om het Angelsaksische aardewerk (4e-6e eeuw AD) in de drie Noordelijke provincies in kaart te brengen. Haar stageverslag is door het GIA uiteindelijk maximaal gewaardeerd.

In augustus is een gedeelte van het vondstmateriaal gefotografeerd, door R. Janssen, een tijdelijke kracht. Zijn aanstelling werd geregeld via uitzendbureau Vedior.

Depotbeheer

De belangrijkste taken binnen het feitelijke depotwerk bestaan uit het in goede staat houden van de opgeslagen vondsten en het verwerken van nieuw overgedragen materiaal.

De eerder vermelde schimmelvorming is nu verleden tijd. Dit jaar is het schoonmaken van eertijds aangetaste vondsten voortgezet. Het klimaatbeheer is dusdanig dat het ontstaan van nieuwe besmettingshaarden vrijwel uitgesloten is. Wel moet in het achterhoofd worden gehouden dat de huidige klimaatcondities weliswaar geschikt zijn voor de grote bulk, d.w.z. aardewerk en bot, maar dat vooral voor metaal snel een aanmerkelijk drogere omgeving moet worden gevonden (zie verderop).

In 2004 werd een 30-tal incomplete of gebroken aardewerkpotten naar Museum Technische Werken (Groningen) gebracht om ze te laten restaureren. De restauratiewerkzaamheden, uitgevoerd in reversibel materiaal (kunsthars), betreffen vondsten uit alle drie provinciale collecties. Het GIA (G. van Oortmerssen) heeft in het kader van een onderwijspracticum enkele kleine metalen objecten geconserveerd. Momenteel verblijft daar ook - maar tegen betaling - een 17e-eeuwse scheepsemmer (duigen, ijzerbeslag), gevonden in een oude zijtak van de Hunze.

De twee loodsen bieden ook voor de wat verdere toekomst voldoende plaats, maar voorlopig vormt de aanwezigheid van niet-archeologisch materiaal nog een prozaïsch obstakel. Echter, zoals hierboven al is aangegeven is de druk van de ketel en de verwachting is dat binnenkort alle materiaal daar geplaatst kan worden waar we het willen hebben. In het kader van de boedelscheiding (zie hierna) komen overigens nog regelmatig zendingen oudere Friese archeologie naar Nuis, maar door deze na beschrijving efficiënter te herpakken, komt de opslag in dit gedeelte van het depot niet in gevaar.

Op de middellange termijn (3-6 jaar?) moet ruimte worden geschapen voor klimaatkamers voor bijvoorbeeld voor metaal en documentatie en moet de brandkast vervangen worden door een kluis. Het ligt in de verwachting dat in 2005 de Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA) op dit punt met aanbevelingen zal komen (Jaarverslag RIA 2003, 33). Hiervoor wordt verwezen naar een in 2005 te verschijnen "toekomst"-nota.

Scheiding van beheer

Besprekingen tussen de provincie Fryslân en het Fries Museum hebben in 2004 geleid tot een principeregeling van het eigendom van het Friese archeologische materiaal. Het komt er op neer dat alle vondsten onder provinciaal beheer vallen mits anders kan worden aangetoond. Over de objecten van het Koninklijk Fries Genootschap, verzameld in de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw, wordt nog nader overlegd.

De scheiding van beheer tussen Nuis en het Fries Museum krijgt hiermee heldere contouren. Het Fries Museum houdt de beschikking over een keurcollectie van 8.000 à 10.000 inventarisnummers; daarvan wordt een deel door Nuis in langdurige bruikleen gegeven. In de praktijk krijgt Nuis het beheer over ongeveer 95 % van alle Friese archeologica.

Het Fries Museum en de provincie hebben tevens overeenstemming bereikt over de aanvullende financiële ondersteuning van de determinatie en invoer van de aanzienlijke hoeveelheden vondstmateriaal die nooit de weg naar een inventarisboek hebben gevonden (zie Retro-invoer).

De aldus ontstane situatie wijkt sterk af van de in het vorige jaarverslag vermelde stand van zaken, toen alleen het Drentse materiaal formeel provinciaal eigendom was. Aangezien ook het GIA heeft aangekondigd op middellange termijn grote partijen opgravingsmateriaal aan Nuis te zullen overdragen, zal - amateurcollecties daargelaten - over enkele jaren ca. 90 % van alle noordelijke vondsten in provinciaal beheer zijn

overgegaan. Het Groninger Museum houdt overigens nog vast aan haar minderheidstandpunt van een langdurige bruikleen aan het NAD.

Retro-invoer

In 2004 zijn flinke vorderingen geboekt bij het digitaliseren van oudere vondstgegevens, de zogenaamde retro-invoer. Het gaat hierbij om het beschrijven van in Nuis opgeslagen, reeds geïnventariseerd materiaal. Een goede elektronische administratie, met vele zoekingangen, is voor beheers- en onderzoekstaken van groot belang. Een belangrijk neven-effect is de publieksvriendelijke ontsluiting (internet) van de collectie.

Het werk wordt uitgevoerd door vier parttime archeologen. Zij hebben de beschikking over een server en vier werkstations, met daarop het database-programma TMS. Het ondersteunende softwarebedrijf Cit (Den Haag) heeft in het begin van het jaar de huidige databases doorgelicht en heeft toen ook het als snel invoersysteem bedoelde Rapid Data Entry geïnstalleerd. Dit laatste werkte echter onbevredigend en het gebruik ervan is gestaakt.

Eind 2004 is een extra werkstation bijgeplaatst, is het geheugen van de server uitgebreid en is een nieuwe versie van TMS geïnstalleerd. Tijdens de uitbreidingsoperatie bleek overigens dat de separate backup, op tape, goed functioneert.

De provinciale collecties worden gescheiden ingevoerd. In het begin van het jaar werkten drie personen aan de invoer van het Drentse materiaal en één persoon aan Friesland, aan het eind ervan werkten twee personen aan Groningen, één aan Drenthe en één aan Friesland. Bij het einde van het project zullen de drie provinciale collecties ongeveer evenveel werktijd hebben opgeslorpt.

Zoals in het vorige jaarverslag al werd aangegeven valt de invoer in praktische zin tegen. Het voltooien van een record duurt gemiddeld langer dan verwacht en er blijkt veel niet-geïnventariseerd materiaal op de planken te liggen. Het aantal records komt dan ook fors uit boven de aanvankelijk aangenomen 69.000 inventarisnummers. Op zich wordt dit aantal, de oorspronkelijke doelstelling, vermoedelijk niet eens gehaald.

Het Drentse retro-bestand, inclusief het Asser materiaal, telde eind 2004 ca.16.700 records. Het is vrijwel afgerond, al zijn enkele grotere opgravingscomplexen en amateurcollecties minimaal ontsloten en staan er - omgekeerd - complexen vermeld die na 25-30 jaar nog altijd niet zijn overgedragen.

Hoewel met het Groninger Museum nog geen afspraak bestaat over de toekomstige status van de Groningse archeologica, is in het najaar toch een begin gemaakt met de invoer. Het materiaal blijft immers in Nuis. De stand ultimo 2004 bedroeg ca. 5.200 ingevoerde records, op een totaal van ca. 12.900 inventarisbriefjes. Het Groninger bestand is administratief tamelijk gedegen, maar de beschrijvingen zijn over het algemeen weinig gedetailleerd en vanwege recente verplaatsingen kloppen de stellinggegevens niet altijd.

De Friese invoer is een verhaal apart. Het Leeuwarder museum kent geen doorlopende traditie van inventarisbriefjes. Vroeger werden vondsten per vindplaats bijgeschreven, in de zogenaamde terpenboeken, later werden vondsten op volgorde van binnenkomst op losse, per gemeente geordende kaarten geschreven. Alle geregistreerde vondsten werden vanaf 1960 uitgesplitst en op soort opgeborgen in een studiecollectie. Bij de huidige scheiding van beheer belanden derhalve identiek genummerde vondsten uit verschillende laadjes in een en dezelfde database. Daar kan een computer niet mee overweg en daarom moeten er nieuwe records met sub-nummers worden aangemaakt. Aan het eind van het jaar waren ruim 15.000 records beschreven, op een huidig retro-totaal van 50.600.

Foutieve, dubbele, onleesbare nummers enz. maken het huidige invoerwerk niet tot een pretje en bovendien moet veel materiaal opnieuw gedetermineerd worden. In 2004 is door de beheerder ten behoeve van de provinie Fryslân een notitie geschreven over deze gang van zaken en werd bovendien in kaart gebracht welk gedeelte van de Friese vondstenberg (honderdduizenden fragmenten!) überhaupt nooit is ingeschreven. Bij elkaar is de hoeveelheid extra werk die nodig is om alle materiaal enigszins adequaat te beschrijven

geschat op 2,3 mensjaar. In december is op dit punt overeenstemming bereikt en verstrekte de provincie een extra opdracht. Het Fries Museum betaalt mee aan de begrote kosten ad € 150.000. Dit werk wordt voornamelijk uitgevoerd in 2006 en 2007.

Inkomend en uitgaand verkeer

De overdracht van nieuw materiaal besloeg een forse hoeveelheid; omgerekend gaat het om meer dan 200 standaarddozen. De grootste overdracht vormde een partij van 127 dozen van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Deze instelling is bezig z'n landelijke depotvoorraad (14.000 dozen) in Amersfoort over te dragen aan de verschillende provinciale depots en het NAD genoot de eer de spits te mogen afbijten. Een probleem is dat het materiaal soms al tientallen jaren geleden is verzameld en dat de precieze herkomst niet meer helder is. Bovendien zijn delen van de documentatie niet meer traceerbaar.

In principe behoort de beheerder nieuw overgedragen materiaal meteen in te schrijven (en eventueel eerst te determineren), maar vanwege andere werkzaamheden ontstaat steeds meer achterstand. Sinds het aantreden van de beheerder, medio 2002, zijn ca. 85 kleinere en grotere complexen in ontvangst genomen; hiervan zijn ca. 40 beschreven.

Voor particuliere overdrachten bestaan geen regels, maar die zijn er wel voor aanlevering door commerciële opgravingsbedrijven. Deze zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Desondanks gaat er wel eens wat mis: er wordt bijvoorbeeld niet-geconserveerd metaal aangeleverd, materiaal wordt achtergehouden of de documentatie vertoont lacunes. Het NAD treedt in deze zaken, anders dan sommige andere depots, nu nog betrekkelijk coulant op, omdat het in deze overgangssituatie - de nieuwe Monumentenwet en daarmee samenhangende regelgeving is nog altijd niet aan de Kamer voorgelegd - de opslag van complexen als geheel belangrijker vindt dan gehakketak over onderdelen ervan, maar op een bepaald moment worden al deze losse kruimels alsnog tegen het licht gehouden.

Bijzondere overdrachten in 2004 betroffen enkele zeer omvangrijke vuursteen-verzamelingen (tienduizenden stuks!) van de Drentse amateur-archeologen L. Hoven, G. Holtrop en F. Modderkolk. Het gaat om materiaal dat door hen in een reeks jaren op honderden locaties is bijeengeraapt. Blijkbaar vinden amateurs-op-leeftijd de tijd nu rijp de vondsten te schenken aan het depot. De vondsten zijn in het kader van het zgn. Stroomdal Drentse Aa-project gelukkig al gedetermineerd (door J. Beuker, Drents Museum en M. Niekus, GIA), maar registratie in TMS zal desondanks nog veel tijd vergen.

Ook werd materiaal overgedragen door amateurverenigingen. De vuursteenwerkgroep van het Veenkoloniaal Museum in Veendam droeg door hen zelf verzameld materiaal over, maar ook vondsten uit de collectie van de in de '70-er jaren actieve B. Heeres (Kiel-Windeweer). Van de Stichting Archeologie & Monument werd interessant materiaal ontvangen van een opgraving in het centrum van Coevorden. In beide gevallen werden prima determinaties meegeleverd.

Bij nieuwe opslag worden nu vrijwel altijd standaarddozen gebruikt. Uit landelijk depothouders-overleg is dit jaar een opdracht voortgevloeid voor de aanmaak van nieuwe dozen, in vierkant en half formaat, en met handvatten. Het NAD heeft hiervan enkele honderden op voorraad genomen, deels bedoeld voor eigen gebruik, deels voor amateur-overdrachten.

Het uitgaande verkeer bestaat, afgezien van (af te schrijven) houtskool- en botmonsters voor ^{14}C-dateringen (Lanting, Niekus, GIA), uit een groeiend aantal verstrekte bruiklenen (in 2003 10x, in 2004 21x). De vondsten worden tentoongesteld uit diverse motieven: in het kader van politieke bewustwording met betrekking tot de eigen woonstee (Stiens), ter opsiering van manifestaties (Monumentendag, historische dagen), voor tijdelijke exposities van lokale musea (bijv. het Admiraliteitshuis in Dokkum en Museum Van Haaren in Heerenveen) of voor wetenschappelijk onderzoek (met name M. Niekus, GIA).

Een bijzondere bruikleen betrof die aan de historische vereniging Pezie-Peize. Er werd materiaal uitgeleend voor een tijdelijke expositie in de openbare bibliotheek, maar

daarnaast werd een aantal dozen scherven van een inheems-Romeinse nederzetting meegegeven in de hoop dat de vrijwilligers er in zouden slagen fragmenten te plakken.

Bruiklenen nemen relatief veel tijd, soms wel 3-4 dagdelen. Mensen komen vaak eerst om zich te oriënteren, een tweede keer om spullen mee te nemen en tenslotte om ze te retourneren. En alles moet opgezocht, beschreven, verpakt, uitgepakt, gecontroleerd en tenslotte teruggezet worden.

Bezoek & dienstverlening

De deurbel ging in 2004 iets minder vaak dan het vorige jaar, namelijk 250 keer (ca. 600 personen).[1] De lichte teruggang komt voor rekening van de musea en de andere vaste bezoekers, met name de provincies. Het Groninger Museum gebruikt Nuis nog wel als overslag, de beide andere provinciale musea zijn hiermee gestopt. Ook vertegenwoordigers van de provincie en de ROB parkeren wat minder vaak voor de deur, misschien ook omdat voor hen het werk er grotendeels op zit. Nuis draait immers!

Een duidelijke stijging zit nog steeds in de categorie Overige. Er kwam een groep eerstejaars studenten archeologie (GIA), een groep Friese amateurs (Frysk Wurkferbân), een delegatie van de Stichting Archeologie & Monument en de historische vereniging Leens. Mensen vonden het prettig om geïnformeerd te worden over de zegeningen van TMS, maar enthousiast werden ze pas als ze de loodsen in mochten en vondsten in handen konden nemen. Er is contact geweest met scholen in het Westerkwartier over bezoek aan het depot, maar hieruit is nog geen definitieve afspraak voortgevloeid.

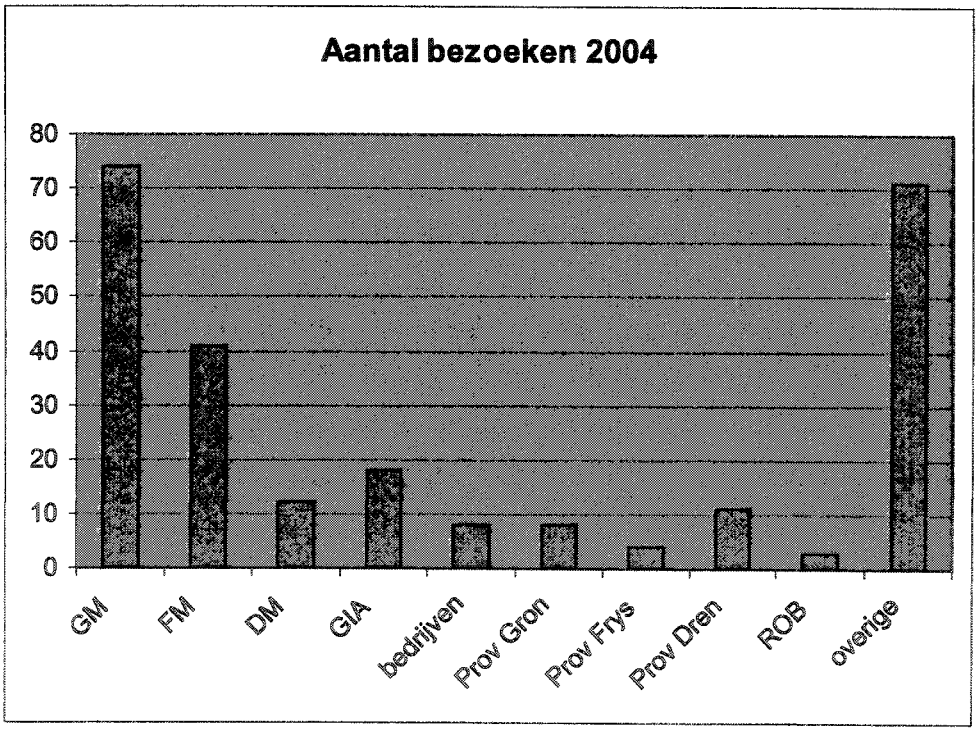

Vreemde eenden in de bijt waren twee archeologen uit Poznan (Polen) en een kogelpot-onderzoekster uit Denemarken. Andere bezoekers waren o.a. een studente uit Nijmegen (handgemaakt aardewerk), amateurs die Angelsaksisch aardewerk wilden bekijken, de collega-beheerder van de provincie Utrecht en het Rotterdamse echtpaar Smeele-Van der Meulen dat een expositie over 18e-eeuws Fries aardewerk voorbereidt (Princessehof Leeuwarden). Een drietal onderzoekers beschreef en fotografeerde 17e-eeuws Werra-

[1] Exclusief 34 bezoeken van technische aard (controle, reparatie, software).

aardewerk, eveneens t.b.v. een expositie. Voor C. van Driel (univ. Amsterdam) werd door het depot en het Drents Museum gezocht naar Laatromeinse leerfragmenten. M. Niekus (GIA) en E. Drenth (ROB) kwamen op bezoek voor Laatpaleolithische en Mesolithische vondsten. Zandstenen sarcofagen, uit de 11-12e eeuw, bleven onverminderd populair (bezoeken H. de Olde, K. Kuiken).

Voor de onderzoeksstage van Tessa Krol (GIA) bleek het TMS-systeem van groot belang. Ze was zeer positief over het gebruik van de database voor het opzoeken vondsten - voor zover deze op dat ogenblik waren ingevoerd natuurlijk.

Een groeiend aantal verzoeken om informatie speelt zich af via telefoon en email. Het gaat daarbij vooral om het traceren van vondsten, meestal als voorbereiding op een bruikleen of om meer algemene informatie over groepen vondsten te krijgen. Het kan gaan om het opzoeken van mogelijke ^{14}C-monsters (t.b.v. het GIA), of om langdurige bijstand voor een regionaal archeologie-overzicht (bijv. Stellingwerven).

Het NAD als informatie- en expertisecentrum is ook van belang voor amateur-archeologen. Om deze groep goed te bedienen zijn wellicht aanpassingen gewenst, bijvoorbeeld in de vorm van extra werk- en vergaderruimten. Echter, in de huidige situatie, waarin vrij vloeroppervlak een schaars goed is, valt aan verbouwing niet te denken. Wel zal, om de stemming te peilen, op korte termijn contact worden opgenomen met een aantal verenigingen.

Een deel van de amateurs heeft materiaalkennis op professioneel niveau, maar dat geldt niet voor iedereen of alle categorieën. Voor het leren herkennen van vondsten en materialen kan de eerder genoemde vergelijkingscollectie een belangrijke rol spelen (mogelijk gekoppeld aan een materiaalcursus), maar ook kan straks de computer (TMS) gebruikt worden om geschikt studiemateriaal uit het depot te lichten.

Wat inmiddels wel duidelijk is, dat er bij amateurs veel vertrouwen bestaat in het depot. Er worden grote privé-collecties (tienduizenden vondsten!) overgedragen en materiaal uit veldverkenningen, door verenigingen uitgevoerd, wordt eveneens ter registratie aangemeld.

Bibliotheek & vergelijkingscollectie

De boekenkast groeide in 2004 gestaag verder; de bibliotheek neemt nu ca. 50 m plankruimte in beslag. Van het Fries Museum kreeg het depot de volledige serie Bonner Jahrbücher, een gezaghebbend archeologisch periodiek met een drukgeschiedenis van meer dan 200 jaar. Bij een bezoek aan het Niedersächsisches Institut für historische Küstenforschung in Wilhelmshaven ontving hij van directeur W.H. Zimmermann een flink aantal periodieken en overdrukken. In Drachten ontving hij een serie rapporten van het bedrijf RAAP. Maar ook kleinere schenkingen, zoals van de Drachtster amateur-archeoloog Bert Zijp, waren zeer welkom. Nieuwe en antiquarische archeologische uitgaven werden voornamelijk via internet bemachtigd. De behoefte aan een systematische zoekingang werd opnieuw sterk gevoeld.

Een bibliotheek wordt door een ouderwets mens geassocieerd met drukinkt en schimmel, maar de mogelijkheid om informatie te verwerven is tegenwoordig natuurlijk veelvormiger. Het valt toe te juichen dat binnenkort op nationaal niveau een begin wordt gemaakt met het opzetten van een vergelijkingscollectie van archeologisch materiaal (Lange 2004). Deze Nationale Referentie Collectie (NRc) zal in eerste instantie een virtueel karakter dragen, d.w.z. een website met plaatjes en (literatuur)verwijzingen, maar uiteindelijk moet er gelegenheid bestaan vondsten daadwerkelijk in handen te nemen. Nuis krijgt daarin straks een belangrijke rol. Veel archeologische voorwerpen zijn immers lokale producten. Er is in het depot al een begin gemaakt met het selecteren van groepen materialen, maar van hogere systematiek kan pas sprake zijn als er een relatie wordt gelegd met de landelijke indeling. Het uiteindelijke doel is een verwevenheid van de virtuele bibliotheek, de hier opgeslagen boekenkennis en het tastbare vondstmateriaal.

Andere contacten

De beheerder bezocht een bijeenkomst van het platform-in-oprichting van het Huis van de Groninger Cultuur en schreef een bijdrage voor de Groninger Nieuwsbrief Cultureel Erfgoed. In het najaar bezocht hij ter gelegenheid van de Monumentendag Coevorden en later Groningen (in beide gevallen konden *en passant* bruiklenen gecontroleerd worden).

Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van het Drents Museum was het NAD in februari vertegenwoordigd op de aldaar georganiseerde open dag. Dergelijke bijeenkomsten zijn misschien nuttig voor kennismaking met collega-instellingen of verenigingen, maar het algemene publiek toont weinig respons op het gebodene.

Het Noordelijk Archeologisch Platform kwam tweemaal in Nuis bijeen, in april en oktober, onder voorzitterschap van E. Knol (Groninger Museum). In het NAP, dat tot doel heeft problemen te signaleren en elkaar over lopende zaken te informeren, zitten vertegenwoordigers van de provincies, de provinciale musea, de ROB, het GIA, de gemeentelijke archeologische dienst van Groningen en het depot. Tegenwoordig wordt er vooral gesproken over de naderende invoering van de nieuwe Monumentenwet, het huidige overgangsbeleid en de consequenties daarvan voor de archeologische praktijk.

De provinciale depotbeheerders kwamen viermaal bijeen, afwisselend in Amersfoort (ROB) en Utrecht (depot). Op dit overleg komen zaken aan de orde als het opstellen van voorwaarden voor het aanleveren van materiaal, de aanmaak van standaarddozen en het gebruik van het databasesysteem TMS.

TMS was bij introductie bedoeld als standaardregistratiesysteem voor alle depots, maar die wens lijkt ijdel geworden. Bij de ene provincie interfereert het systeem met het gebruikte netwerk, andere vinden het programma te omslachtig en kiezen voor een eigen product, en computerangst speelt ook wel mee. In de huidige praktijk werkt de helft van de provincies daadwerkelijk met het systeem: Zuid-Holland, Utrecht, Flevoland en de drie noordelijke provincies (zie Retro-invoer).

Ook met betrekking tot aanlevereisen heerst er bepaald geen koekoek-éénzang. Bij sommige depots zijn de eisen zo streng ("alle vondsten genummerd aanleveren") dat er al jaren geen scherf wordt ingenomen. Het NAD zit bewust in het kamp der rekkelijken.

Ter verbreding van het blikveld bezocht de beheerder begin 2004 met E. Knol (Groninger Museum) een lezing van J. Bazelmans (ROB/VU) over Romeinse munten in de drie noordelijke provincies (de zgn. Van Gelderlezing), was in maart in Nijmegen op de Aardewerkdag en gaf daar twee korte lezingen, was in juni samen met E. Kramer (Fries Museum) aanwezig bij een kweldersymposium in het Landesmuseum für Natur und Mensch te Oldenburg, bezocht in augustus het Niedersächsisches Institut für historische Küstenforschung in Wilhelmshaven, was in november op het Offer- & depositiesymposium in het Drents Museum te Assen en in december op de Romeinendag in Amsterdam (Vrije Universiteit). Verder was hij "meelezer" van delen van de Nationale Onderzoeksagenda (een overzicht van relevante vraagstellingen ten behoeve van toekomstig bodemonderzoek) en woonde in die hoedanigheid twee bijeenkomsten bij (Amersfoort, Groningen).

De beheerder gaf enkele malen advies over het beschrijven van handgemaakt aardewerk, aan studenten en aan iemand van een opgravingsbedrijf.

Samenvatting

In 2004 draaide het project *Nuis in de benen* eindelijk op volle kracht. Digitalisering van het vondstmateriaal speelde de grootste rol. Verzoeken om informatie en bruiklenen namen opnieuw toe, terwijl de overdracht van nieuw materiaal de inschrijfcapaciteit verre overtrof. Overleg tussen provincie Fryslân en Fries Museum leidde tot een bevredigende regeling omtrent een scheiding van beheer. Tevens is een extra opdracht vastgelegd voor de registratie van niet-geïnventariseerd Fries materiaal uit de jaren 1960-'90. De musea waren terughoudend met de opslag van niet-archeologisch materiaal, hetgeen in de loodsen voor enige ruimte heeft gezorgd.

Gebruikte afkortingen

CW Cultuur, Welzijn & Zorg (provincie Drenthe)
GIA Groninger Instituut voor Archeologie (Rijksuniversiteit Groningen)
KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
NAD Noordelijk Archeologisch Depot
NAP Noordelijk Archeologisch Platform
NRc Nationale Referentie Collectie
RIA Rijksinspectie Archeologie
ROB Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
TMS The Museum System

Literatuur

Jaarverslag RIA 2003
Lange, G., 2004: NRc in een nieuwe fase, *Archeobrief* 32, 20-22.

Financieel overzicht 2004

De uitgaven over 2004 bestonden net als de voorgaande jaren grotendeels uit loonkosten. Een tegenvaller was de vroegtijdige vervanging van klimaatapparatuur. Geheugenuitbreiding van de server en aanpassingen van de software waren tamelijk onvermijdelijk. En we verbruikten steeds meer energie.

Het beheer van een Kleine Kas, waaruit bescheiden aankopen en andere kosten worden voldaan, voldeed prima; verrekening vindt periodiek plaats. Omdat de kas steeds erg snel z'n bodem liet zien is het bedrag verhoogd naar € 300.

[Op voor- of achterblad:]

Noordelijk Archeologisch Depot

Nieuweweg 76

9364 PE Nuis

0594-644000 / nad.nuis@drenthe.nl

21 juni 2005

Overzicht 2004 Noordelijk Archeologisch Depot Nuis

	Begroot	Werkelijk
Inkomsten		
Provincie Groningen	€ 37.490,00	€ 37.490,00
Provincie Drenthe	€ 37.490,00	€ 37.490,00
Provincie Friesland	€ 37.490,00	€ 37.490,00
Rijksuniversiteit Groningen (huur depo	€ 6.423,00	€ 6.423,00
Rijksbijdrage	€ 154.000,00	€ 154.000,00
Rente	€ -	€ -
	€ 272.893,00	**€ 272.893,00**
Uitgaven Noordelijk Archeologisch Depot		
Gebouwen		
achterstallig onderhoud	€ -	€ -
schilderwerk	€ -	€ -
Groot onderhoud	€ 20.000,00	€ -
Herstellen metselwerk	€ 15.000,00	€ -
dagelijks onderhoud	€ 6.000,00	€ -
schimmelbestrijding	€ 500,00	€ -
energie/water	€ 10.000,00	€ 8.041,24
Telefoon	€ 800,00	€ 1.171,49
Inventaris kantoor	€ 1.000,00	€ -
Verzekeringen	€ 700,00	€ 422,99
Belastingen	€ 1.300,00	€ 1.337,84
Diverse onderhoudscontracten		
Bliksembeveiliging	€ 750,00	€ 238,55
Inbraak- en brandmeldinstallatie	€ 125,00	€ 1.934,42
Openbaar meldsysteem	€ 620,00	€ 550,32
Onderhoud CV + luchtverwarming	€ 750,00	€ 431,72
Onderhoud blusapparatuur	€ 250,00	€ 282,00
Materieel / materiaal	€ 3.500,00	€ 3.286,93
Verwarmingsinstallatie	€ 3.500,00	€ 3.226,81
Personeel		
huismeester	€ 32.344,00	€ 31.526,55
Overig		
Inflatie	€ 1.000,00	€ -
Onvoorzien	€ 2.000,00	€ 1.082,90
Uitgaven project Nuis in de benen		
Personeel		
archeoloog beheerder	€ 60.000,00	€ 59.306,11
Retro invoer		
2,0 mensjaar data invoer	€ 85.000,00	€ 117.979,70
0,3 mensjaar fotograaf	€ 2.000,00	€ 2.574,14
informatie-infrastructuur		
Hardware	€ 2.500,00	€ 425,00
Software	€ 1.200,00	€ 1.783,10
Server e.d	€ 5.500,00	€ -
Fotoapparatuur en bijbehoren	€ 500,00	€ 1.281,16
Onderhoudscontract TMS	€ 2.500,00	€ 4.000,00
Onderhoud printer	€ 600,00	€ 268,40

Bibliotheek				
stellingen	€	600,00	€	476,20
aanschaf boeken/periodieken	€	2.000,00	€	1.433,25
Werkruimte				
Aanpassing computerruimten	€	3.230,00	€	-
Varia				
restauratie vondsten	€	1.300,00	€	-
kleine benodigdheden	€	500,00	€	1.065,22
cursussen	€	1.000,00	€	-
onkostenvergoeding vrijwilligers	€	1.100,00	€	-
Inflatie	€	1.000,00	€	-
Onvoorzien	€	2.000,00	€	-
	€	**272.669,00**	**€**	**244.126,04**
Uitgaven Frisia II (extra inspanning t.a.v. Friese collectie)				
informatie-infrastructuur				
Hardware	€	-	€	985,00

provincie Drenthe

Provinciehuis
Westerbrink 1
Assen

Postbus 122
9400 AC Assen

Telefoon
(0592) 36 55 55
Telefax
(0592) 36 57 77

Aan:
de staatssecretaris van OCW,
mevrouw mr. M.C. van der Laan
t.a.v. de heer drs. J.A. Smid,
waarnemend directeur cultureel erfgoed
Postbus 16375
2500 BJ 's-GRAVENHAGE

Assen, 30 juni 2005
Ons kenmerk 26/5.5/2005006090
Behandeld door mevrouw J.Y.M. Habets (0592) 36 59 24
Onderwerp: Afrekening rijksbijdrage Nuis in de benen, 2002-2005

Geachte heer Smid,

In antwoord op uw brief van 4 mei 2004, kenmerk DCE/04/13223, en van 4 augustus 2004, uw kenmerk DCE/04/38129, doen wij u hierbij, namens de drie noordelijke provincies, het inhoudelijk verslag met accountantsverklaring toekomen van het project Nuis in de benen. Het verslag betreft dat deel van het project dat tot nu toe overwegend met rijksmiddelen is gefinancierd.
Voor de jaren 2001 en 2002 heeft de toenmalige staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschap (OCW) aan de drie noordelijke provincies gezamenlijk een incidentele specifieke uitkering toegekend van *f* 400.000,-- per jaar (oftewel € 181.512,--).
Omgerekend naar euro's gaat het om een bedrag van € 363.024,-- in totaal.
De uitkering is bedoeld geweest voor het project Nuis in de benen, uit te voeren door het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis (het NAD) onder verantwoordelijkheid van de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen gezamenlijk (landsdeel Noord). De toenmalige staatssecretaris heeft het project beschouwd als voorbeeldproject in het kader van Erfgoed bereikbaar (uit de OCW Cultuurnota 2001-2004). Dit project heeft een plaats gekregen in de experimentele startfase van het departementale project Erfgoed bereikbaar.
Voor het inhoudelijk verslag verwijzen wij u naar de bijlage bij deze brief.
Als tweede bijlage is de accountantsverklaring bijgevoegd, zoals vereist in artikel 47 van het Bekostigingsbesluit cultuuruitingen.

Ten slotte hebben wij de jaarverslagen van het Noordelijk Archeologisch Depot van de afgelopen jaren bijgevoegd, ter informatie.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage(n):
gm/coll.

BIJLAGE 1

Voorgeschiedenis van het projectplan Nuis in de benen

Het project Nuis in de benen is officieel met de aanstelling van een archeoloogbeheerder op 1 augustus 2002 van start gegaan. De uitvoering van het totale project is nu ongeveer halverwege. In deze brief leggen wij verantwoording af van de fase 2002 tot midden 2005 die grotendeels is gefinancierd met de rijksbijdrage ad € 363.024,--. De bijbehorende accountantsverklaring treft u als bijlage aan.

De tweede projectfase (vanaf medio 2005) zal door de noordelijke provincies gezamenlijk worden gefinancierd; de bijdrage daarin is ten minste € 363.024,-- groot. De drie provincies stellen daartoe aan het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD) uit de provinciale begroting jaarlijks (sinds 2002 en tot en met 2008) een geïndexeerde bijdrage beschikbaar. Deze bijdrage bedraagt anno 2005 van elk van de provincies € 38.000,--.

Het tijdstip van afronding van het hele project is voorzien eind 2007. Zodra de tweede fase is afgerond en daarmee het hele project, zullen wij als provincies de eindafrekening en het projectverslag vaststellen en ook het ministerie daarvan op de hoogte stellen.

Voor een goed begrip over en weer zetten wij hierna nog even de doelstelling van het project Nuis in de benen in het algemeen uiteen.

Het NAD is in 1997 officieel in gebruik genomen. Het heeft toen als doelstelling gekregen:

- het archeologisch erfgoed ex situ (zoals opgegraven) uit de drie noordelijke provincies verantwoord op te slaan en te beheren en
- zijn collecties te ontsluiten voor overheden, universiteiten, andere archieven, musea, particulieren en commerciële bedrijven.

Om het NAD beter te helpen ontsluiten en toegankelijk te maken, hebben wij als landsdeel Noord in 2001 gezamenlijk het project Nuis in de benen ontwikkeld. De toenmalig gedeputeerde mevrouw M.W. Brink-Massier van het college van gedeputeerde staten van Drenthe heeft voor de cofinanciering daarvan, namens de noordelijke cultuurconvenantpartners, een beroep gedaan op de staatssecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschappen (brief gedateerd 23 oktober 2001). De staatssecretaris heeft de gevraagde incidentele specifieke uitkering toegekend (brief gedateerd 29 november 2001).

Met de rijks- en provinciale bijdragen voor dit project heeft de ontsluiting van het NAD een goede aanvang kunnen nemen.

Verslag project Nuis in de benen 2002-2005

De ontsluiting van het NAD is vertaald in de volgende vijf projectdoelstellingen.

1. **In de twee loodsen van het NAD worden archeologische vondsten uit Noord-Nederland verzameld, bewaard en digitaal geïnventariseerd.**

Toelichting

De opslag van het NAD bestaat uit drie verschillende soorten collecties.

- Delen van de archeologische collecties uit de musea in de drie deelnemende provincies, zoals door hen verzameld in de periode 1844-1997.
- Het vondstmateriaal afkomstig van de commerciële bureaus die hun werk doen onder de regels van de (komende) Malta-wetgeving.
- Diverse collecties overgedragen door amateur-archeologen.

Dit betekent dat de depots in Nuis in principe een goed beeld geven van wat in Noord-Nederland als bodemarchief sinds 1844 is aangetroffen. Alleen de collecties van de Rijksuniversiteit Groningen, van diverse streekmusea en oudheidkamers (met name in Fryslân) en van de meeste amateur-archeologen zijn nog niet in het NAD geregistreerd en beheerd.

Tot dusver was dit vondstmateriaal alleen op papier en bovendien niet compleet beschreven. Inhoudelijke en digitale ontsluiting, met behulp van een systeem dat zeer veel zoekmogelijkheden biedt en waarin ruimte is voor extra documentatie (bijvoorbeeld tekeningen, foto's en rapporten), achten wij van groot belang voor de wetenschap, de musea, de archieven, de commerciële archeologische bureaus, de amateur-archeologen en historisch geïnteresseerden.
De openbaarheid en toegankelijkheid van het NAD zijn gediend met een digitaal ontsloten totaaloverzicht van alle archeologische vondsten in Noord-Nederland.

De op deze wijze ontsloten collecties in het NAD geven een goed beeld van de materiële cultuur van Noord-Nederland, vanaf ca. 120.000 jaar geleden tot ca. 1.800. Daarmee helpt het NAD verantwoording af te leggen voor de besteding van al de middelen die door de samenleving (belasting, opgraving in opdracht) beschikbaar worden gesteld voor een goed gearchiveerd bodemarchief ex situ.

De resultaten van de eerste fase (tot medio juni 2005)
Invoer via The Museum System (het TMS-)registratiesysteem
- Tussen juni en december 2003 zijn vier parttime invoerders in dienst getreden.
- Tot 1 juni 2005 zijn door hen ca. 46.000 records ingevuld (een record/inventarisnummer betreft één tot enkele honderden vondsten). Het betreft zogenaamde retro-invoer, dat wil zeggen beschrijving van het vóór 2000 verzamelde materiaal.
- Het Drentse retromateriaal (ca. 17.500 records) is vrijwel volledig beschreven, het Groningse (ca. 12.600) voor 85%, het Friese (> 80.000?) voor ca. 25%. Enige duizenden objecten zijn gefotografeerd.
- Het depot zelf is via het TMS-registratiesysteem nu voor 70% toegankelijk.
- Bovendien is van ruim 800 (voorlopig) buiten de registratie vallende complexen (met name van de Rijksuniversiteit Groningen, die eveneens opslagruimte in het NAD heeft gehuurd) de aard en standplaats kort omschreven.

Inname nieuw materiaal
- Vanaf najaar 2002 zijn ca. 650 standaarddozen (of het equivalent daarvan) met nieuw vondstmateriaal ingenomen. Dit aantal vertoont een stijgende lijn (2002: 52, 2003: 144, 2004: 222, 2005 tot 1 juni: 230 dozen). Het aandeel van amateuropgravingen en particuliere verzamelingen bedraagt ongeveer 13%.
- De beschrijving in TMS (tot dusver ca. 4.000 records), anders dan de retro-invoer uit te voeren door de beheerder, loopt door tijdgebrek grote achterstand op. Geschat wordt dat nog ca. 450 dozen (waarvan ca. 15% amateurcollecties) beschreven moeten worden.
- Bij elkaar heeft het NAD inmiddels het grootste aantal digitaal geregistreerde vondsten van alle vaderlandse depots.
- De kosten die tot dusver voor digitalisatie zijn gemaakt hebben betrekking op de aanschaf van een server en vijf computers, bouwkundige aanpassingen, loonkosten van beheerder, invoerders en fotografen, computercursussen, onderhoudscontracten en (binnenkort) de website.

Plannen voor de tweede fase

Voortzetting invoer via TMS

- De invoer van het Groningse retro-materiaal wordt in de zomer 2005 voltooid, waarna alle aandacht op het Friese materiaal kan worden gericht. Het zal vermoedelijk pas eind 2007 enigermate adequaat zijn geïnventariseerd en ingevoerd; hiervoor is extra provinciaal geld (€ 150.000,--, uitgaande van ca. 2,3 mensjaar extra werk) beschikbaar gesteld door de provincie Fryslân en het Fries Museum.
- Aangezien de begeleiding van de retro-invoer straks minder tijd neemt, kan de beheerder meer aandacht schenken aan de invoer van nieuwe overdrachten.
- Zomer 2005 zal een website de lucht ingaan, met vooreerst de gegevens van Drenthe en Groningen en een klein deel van Fryslân (zie ook hierna, doelstellingen 3 en 5).
- Inname materiaal onder de regels van de (komende) Malta-wetgeving: verwacht wordt dat de aanvoer van nieuw materiaal zich zal stabiliseren op ca. 200-250 dozen per jaar.

2. De verdere inrichting en aanpassing van de depots van het NAD

Toelichting

Een depot moet voldoende ruimte en de juiste bewaarcondities bieden om archeologische bodemvondsten op stabiele wijze voor de komende generaties te bewaren. De vondstcategorieën (aardewerk, bot, hout, steen en metaal) stellen ieder hun eigen eisen. Dit betekent dat er (naast de huidige ruimte voor bot/hout) meerdere klimaatkamers moeten worden ingericht.
Ook de overgedragen documentatie hoort geklimatiseerd te worden opgeslagen.
Om ook onder de nieuwe voorwaarden als depot te worden erkend op basis van de Kwaliteitsnormen Nederlandse Archeologie, zijn meer investeringen nodig.
Om de collectie van het NAD voor een brede doelgroep toegankelijk te maken zijn andersoortige aanpassingen nodig. Te denken valt aan ontvangst-, lezingen- en vergaderruimten, een uitlegruimte en een wasruimte.
Bovendien, mede gelet op de unieke en daarmee kwetsbare positie van een gezamenlijke depotruimte (niet drie depots verspreid over drie provincies, maar slechts één voor drie provincies), is ook de beveiliging en bescherming een punt van aandacht en verbetering.

De resultaten van de eerste fase

Inrichting verschillende ruimten

- Ad materiaalbehandeling: de luchtvochtigheid is verlaagd; voorkomende schimmel is verwijderd (na overleg met ICN).
- Voor binnenkomend/in beschrijving zijnd materiaal zijn nieuwe stellingen geplaatst.
- In de huidige klimaatkamer hout/been zijn nieuwe stellingen bijgeplaatst.
- De provincie Groningen heeft een brandkast in bruikleen gegeven.
- Er heeft Arbo-onderzoek plaatsgevonden om veiligheidslacunes op te sporen.
- Niet-archeologisch gericht gebruik van depotruimte door de musea is teruggedrongen.
- Overleg met de provinciale musea heeft er toe geleid dat zij fasegewijs hun niet-archeologische opslag beëindigen, zodat het Depot voldoende ruimte biedt voor de eerstkomende tien jaar.
- Er heeft overleg plaatsgevonden met het Groninger Instituut voor Archeologie van de Rijksuniversiteit Groningen over overname door het NAD van hun depotgedeelte.

De plannen voor de tweede fase

- Voorbereiden van de (in)bouw van klimaatkamers voor metaal en documentatie en de bouw van een kluis; aanpassingen geschieden in overleg met de landelijke groep depotbeheerders en met de Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA).
- Uniformering van het registratie- en opslagsysteem.
- Verdere uitwerking aanbevelingen Arbo.
- Beveiliging van het pand met een sprinklerinstallatie (nu zijn er alleen rookmelders in kantoorgedeelte).

3. Wij beschouwen het NAD als het archeologisch informatie- en expertisecentrum van Noord-Nederland

Toelichting

In het NAD kunnen feitelijke archeologische gegevens digitaal worden opgevraagd en vondsten worden bekeken door wetenschappers (beroepsarcheologen), amateur-archeologen, historische verenigingen, studenten, commerciële archeologische bureaus en historisch geïnteresseerden in het algemeen.
Daarin heeft het NAD de afgelopen jaren een eigen positie verworven, door eigen toedoen maar ook door ontwikkelingen bij partners in het archeologische beleidsveld.

- De Rijksuniversiteit Groningen is zich meer en meer gaan beperken tot het opleiden van de archeologen; het Groninger Archeologisch Instituut heeft laten weten geen informatie aan derden te kunnen verschaffen.
- De archeologen in de musea hebben een specifieke taak op het gebied van tentoonstellingen.
- De archeologische steunpunten en informatiepunten in Fryslân en Groningen en de musea in Drenthe (het Drents Museum te Assen en het Hunebedcentrum in Borger) bieden op lokaal/regionaal niveau kennis van de archeologische geschiedenis van een bepaald gebied.
- De provinciaal archeologen hebben een toetsende taak.

Daarmee blijft voor het NAD een duidelijke eigen rol over als dè verstrekker van archeologische kennis van Noord-Nederland, met de nadruk op vondstmateriaal.

De resultaten van de eerste fase

Vanaf het begin van het project is door het NAD de nadruk gelegd op de openbare informatieve functie van het depot. Er zijn sinds 2002 ca. 1000 bezoekers geweest, individueel en (met name door amateur-archeologen en studenten) in groepsverband.

Er is in het NAD een basisbibliotheek opgezet. Het verzamelbeleid is gericht op publicaties over materiaalcategorieën en over archeologisch onderzoek in Nederland (met name Noord-Nederland) en het aangrenzende deel van Duitsland.

Er is in het NAD een begin gemaakt met een vergelijkings- of studiecollectie (materialen en vormen). De raadpleging daarvan wordt vooral door amateurverenigingen zeer gewaardeerd (onder meer in verband met determinatie van hun vondsten).
Het aantal vragen aan het NAD (deels per telefoon en e-mail, in meerderheid gesteld door wetenschappers) bedraagt ca. 120-150. De onderwerpen zijn zeer divers: de vragen gaan over skeletten en oud-paleolitisch vuursteen, over middeleeuwse kogelpotten en sarcofagen.
De beheerder heeft in 2004 een stagiaire (van de Rijksuniversiteit Groningen) begeleid.

De plannen voor de tweede fase
In de zomer van 2005 zal het NAD delen van de digitale informatie beschikbaar stellen op internet, raadpleegbaar voor iedereen.

De vergelijkingscollectie van het NAD wordt verder uitgewerkt. Bij wijze van "herbarium" van vondsten en materiaalgroepen is deze vergelijkingscollectie onmisbaar voor onder andere de beschrijving van nieuw binnengekomen materiaal en voor het opvijzelen van het landelijke beschrijvingsregister.
Bij de digitale ontsluiting van het NAD zal worden aangesloten op landelijke en internationale ontwikkelingen op het gebied van digitale en fysieke vergelijkingscollecties (NRc). Geprobeerd wordt de aanwezige (persoonlijke) expertise om te zetten in algemeen raadpleegbare, duurzame kennis.

Sinds 2003 gaan de vondsten die worden overgedragen aan het NAD vergezeld van de opgravingsdocumentatie (onder andere rapporten, tekeningen en foto's).
Ook worden "vondstloze" rapporten, bijvoorbeeld van boringen, verzameld. Het doel is uiteindelijk om in het NAD een vrij toegankelijk naslagsysteem te hebben waarin alle archeologische bodemingrepen zijn gedocumenteerd.

4. Wij hebben het NAD een "uitleen- en winkelfunctie" opgedragen, ter stimulering van belangstelling voor en kennis van de archeologie

Toelichting
Het NAD zelf stelt, afgezien van de vergelijkingscollectie, geen vondsten ten toon. Het NAD geeft op verzoek daartoe archeologische artefacten in bruikleen aan musea, oudheidkamers en particuliere tentoonstellingsinitiatieven in de drie noordelijke provincies. Tentoonstelling van collectie-items langs deze weg achten wij een goede manier om de inwoners (het publiek) van Noord-Nederland met de voorgeschiedenis kennis te laten maken. Bovendien past het verstrekken van bruiklenen in het streven naar collectiemobiliteit.

De resultaten van de eerste fase
Het aantal bruiklenen (van een paar urnen tot enkele honderden voorwerpen per leenovereenkomst) neemt geleidelijk toe (in 2003 10x, in 2004 21x). De werkzaamheden daarvoor bestaan uit een oriënterend gesprek, vervolgens uitzoeken, registreren, inpakken en na verloop van tijd weer uitpakken, inboeken en op hun plaats terugzetten.
Teneinde instellingen te attenderen op bruikbaar archeologisch materiaal is de opslag van het NAD inmiddels opgenomen in het zogenaamde MusIP-bestand (ter raadpleging door musea).

De plannen voor de tweede fase
De uitleenfunctie zal de komende periode worden voortgezet en waar nodig beleidsmatig verder worden ontwikkeld.

5. Relaties met andere erfgoedinstellingen, zoals archieven en musea

Toelichting
Om het historisch perspectief te verdiepen en de kennis van de beschikbare archeologische informatie te vergroten gaat het NAD deze zomer het world wide web op. Mede gelet op het werkgebied en de ligging van het NAD heeft het voor de hand gelegen de collecties digitaal openbaar toegankelijk te maken.

In eerste instantie gaat het om een zelfstandige site. De feitelijke samenwerking en afstemming met andere erfgoedinstellingen zal in de tweede projectperiode worden opgepakt. Naar verwachting zal de opening van de eerste website door het NAD daarvoor aangrijpingspunten bieden.

De resultaten van de eerste fase
Er zijn sinds 2002 door het NAD allerlei lokale tot bovenregionale (ook Duitse) contacten gelegd: musea, universiteiten, archeologische en historische verenigingen, archieven, overkoepelende organisaties, andere depots en natuurlijk de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB).
Het NAD is vertegenwoordigd in het landelijk overleg van depothouders en biedt gastvrijheid aan (en neemt deel aan) het NAP.
In het NAD vergadert het NAP geregeld, dat wil zeggen 3 à 4 keer per jaar. Het NAP bestaat uit de archeologen van het Groninger Instituut voor Archeologie, de musea uit elk van de drie provincies, de drie provinciaal archeologen, de stadsarcheoloog van Groningen en de ROB.

De plannen voor de tweede fase
De website in oprichting van het NAD gaat voor wat betreft de collecties uit Drenthe en Groningen en een gedeelte van de collecties uit Fryslân deze zomer het net op en wordt gelinkt aan de in ontwikkeling zijnde provinciale digitale culturele erfgoedpleinen in Noord-Nederland. De site zal ook op landelijk niveau, via archeologiepagina's, gemakkelijk te vinden zijn.

Het NAD verleent medewerking aan een Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO-)project dat tot doel heeft een landelijk E-depot te ontwikkelen, bedoeld voor de archeologische beroepssector. Hierin zullen alle mogelijke soorten archeologische informatie worden opgeslagen (volgens het op vindplaatsen gerichte "Archis"-systeem).

Het noordelijk beleid op dit punt verdient de komende tijd nadere uitdieping en heroverweging.
Aan het NAP bijvoorbeeld ontbreekt tot nu toe overleg met de 8 à 9 commerciële archeologische bureaus die actief zijn in Noord-Nederland.
Het oppakken van de contacten daarmee, op een andere wijze en in een ander overleg, zien wij als één van de uitdagingen voor de toekomst.

Tussentijdse conclusie
Bij deze tussenstand van het project Nuis in de benen stellen wij vast dat met de eerste drie doelstellingen van het project goede voortgang is gemaakt.
De laatste twee doelstellingen (de uitleen- en winkelfunctie, alsmede de relatie met andere erfgoedinstellingen) vragen om verdere uitwerking en uitvoering.
In de komende projectperiode gaan wij daarmee aan de slag, daartoe gefaciliteerd door de verschillende bijdragen uit drie provincies tot en met begrotingsjaar 2008.

Het project Nuis in de benen als voorbeeldproject in de eerste, experimentele fase van het departementale project Erfgoed bereikbaar
Die voorbeeldfunctie van het NAD ligt ons inziens met name in het feit dat het NAD het enige gezamenlijke, interprovinciale archeologische depot in Nederland is.
Dat heeft in de praktijk tot nu toe zo zijn voor- en nadelen, waarvan wij u hierbij eveneens een soort tussenstand geven.

Een groot voordeel van het NAD is dat het dankzij één enkele, goed geoutilleerde opslag een grote stap vooruit is in vergelijking met de situatie van de afgelopen decennia. In die afgelopen periode was het vondstmateriaal soms letterlijk en figuurlijk verborgen. Door Nuis in de benen is het archeologisch vondstmateriaal uit Noord-Nederland op een transparante wijze digitaal geïnventariseerd en ontsloten.

De beleidsverantwoordelijkheid daarvoor bij de provincies heeft met het project meer vorm gekregen. Elk van de drie provincies afzonderlijk geeft hiervan in recente beleidsnota's blijk:
provincie Drenthe:
Het POP II (vastgesteld 7 juli 2004), hoofdstuk C 10.3.
De kunst van het combineren, cultuurnota van de provincie Drenthe 2005-2008 (vastgesteld 23 maart 2005);
provincie Fryslân: Nota erfgoed, deelnota archeologie (vastgesteld november 2003);
provincie Groningen: Stroomversnelling, cultuurnota van de provincie Groningen 2005-2008 (vastgesteld december 2004).

Een groot voordeel van het NAD, met name voor de beroepsarcheologen, is verder het nagenoeg complete overzicht van alle soorten bodemvondsten uit Noord-Nederland, in alle categorieën. Het NAD vormt voor iedereen die op zoek is naar kennis en bruiklenen op het gebied van bodemvondsten ex situ het adres.
Het interprovinciale karakter van de digitale ontsluiting maakt het bovendien gemakkelijker prehistorische en archeologische ontwikkelingen te vergelijken, over de provinciale, regionale en bodemkundige grenzen (klei-, veen- en zandgebied) heen.

De centralisatie heeft verder als voordeel dat de beheerskosten van een gespecialiseerde voorziening als een archeologisch depot in de sfeer van exploitatie in principe relatief laag kunnen zijn.
Daar staat echter tegenover dat de bestuurskosten hoger zijn dan bij een provinciaal depot. De interprovinciale zakelijke en beleidsmatige aansturing en financiering van het NAD is tijdrovender, gelet op de daarmee gemoeide gemeenschappelijke overlegstructuur. Ook na de verzelfstandiging van het NAD die wij op het oog hebben zal hiervan sprake zijn, zodat de bestuurskosten naar verwachting niet lager zullen zijn dan elders bij de provinciale depots het geval is.

Een tweede nadeel is dat amateur-archeologen en historisch-geïnteresseerden de afstand tot het centrale NAD gelegen te Nuis (een klein dorpje ten zuiden van de A7) te ver en wellicht ook te begrotelijk vinden. Dit geldt niet zozeer voor eenmalig bezoek maar wel voor regelmatige bijeenkomsten.

Afrekening rijksbijdrage Nuis in de benen 2002-2005 (boekjaren 2001 en 2002)

Zoals reeds in deze begeleidende brief vermeld, vindt afrekening plaats over de eerste fase van het project Nuis in de benen, te weten het deel dat uit de rijksbijdrage ad € 363.024,-- is gefinancierd.
De tweede fase van het project zal worden gefinancierd uit onze gezamenlijke provinciale bijdragen aan het project, die ten minste even groot zijn als de rijksbijdrage.

De afrekening van de eerste fase vindt plaats aan de hand van de verschillende doelstellingen van het project Nuis in de benen, zoals inhoudelijk toegelicht in deze verantwoording.

Doelstelling	Projectkosten eerste fase
Depotfunctie/digitale ontsluiting (1)	€ 389.192,35
Inrichting en aanpassing van de depots (2)	- 11.116,99
Informatiefunctie/expertisecentrum (3)	- 5.494,31
Uitleen-/winkelfunctie (4)	- 500,00
Relatie NAD Nuis met andere erfgoedinstellingen (5)	- 0,00
Totaal	**€ 406.303,65**

gm/coll.